

**İBRANİ HARFLİ TÜRKÇE METİNLERİN TRANSKRİPSİYONUNA
DÖNÜK BAZI TESPİT VE ÖNERİLER**

***SOME SUGGESTIONS AND EVALUATIONS ABOUT THE TRANSCRIPTIONS OF
TURKISH TEXTS WHICH HAS WRITTEN BY HEBREW LETTERS***

***КОНСТАТАЦИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЕ ДЛЯ НЕКОТОРЫХ ТРАНСКРИПЦИЙ
ТУРЕЦКИХ ТЕКСТОВ НАПИСАННЫХ БУКВАМИ ИВРИТА***

Fatih ŞAYHAN*

ÖZET

Kültürler arası etkileşimde dil ve dilin kaydedildiği yazı malzemesi farklı formlarıyla bir kültürden başka bir kültüre nüfuz etmiştir. İbrani alfabesi de bir inanç sisteminin etkisiyle Museviliğin Karaizm mezhebine mensup Karay Türkleri tarafından kullanılmıştır. Yazılı metinlerin eksikliğinden dolayı İbrani harfli Türkçe metinlerin transkripsiyonuna yönelik çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu makalede, İbrani harfli Türkçe metinlerin transkripsiyonuna yönelik bazı tespit ve önerilerin bilim âlemince tartışmaya açılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Musevilik, Hazar Kağanlığı, Karay Türkleri, Karaizm, İbrani Alfabeti, Dubinskiy.

ABSTRACT

Languages and the materials of writing methods has got into different cultures from another cultures with different forms at the time of interactions between cultures. By the effect of religious beliefs, The Hebrew alphabet has used by Karaite Turks who belong to Karaism Sect of Judaism. Due to deficiency of written sources, studies for transcription of Turkish texts which has written by Hebrew Letters are very limited. In this article, some suggestions and evaluations about the transcriptions of Turkish texts which has written by Hebrew letters will be discussed by the communities of science.

Key Words: Judaism, Khazar Khaganate, Karaite Turks, Karaism, Hebrew Letters, Dubinskiy.

РЕЗЮМЕ

В воздействии между культурами язык и записывания языка материальной письменностью в разных ее формах влияет с одной культуры на другую. Алфавит

* Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı – Ordu / TÜRKİYE

Иврита тоже под влиянием веры был использован Карайскими Турками относящихся к Иудаизму Карайского вероисповедания. Из-за нехватки письменных текстов число работ связанных с транскрипцией Турецких текстов написанных на Иврите, находятся в довольно ограниченном размере. В этой статье, поставлена цель для дискуссии научного мира, констатация и некоторые предложения для некоторых транскрипций Турецких текстов написанных буквами Иврита.

Ключевые Слова: Иудаизм, Хазарский Каганат, Карайские Турки, Караизм, Алфавит Иврита, Дубинский.

Giriş

Türkler tarih boyunca çeşitli yollarla dini, siyasi, ekonomik ve sosyolojik olarak pek çok milletle etkileşime geçmiştir. Bu etkileşimde belki de en dikkate değer özellik, kültürün en önemli unsuru ve taşıyıcısı konumunda olan dilin kaydedildiği yazı malzemesinin yani alfabenin farklı formlarıyla Türkler arasına girmiş olmasıdır. Bu bakımdan Türkçe gerek kullanıldığı alan gerekse yazıldığı alfabe bakımından çok zengin bir dildir diyebiliriz¹. Türkçenin yazımı için kullanılan alfabe sayısı bir hayli fazladır. Bunda şüphesiz Türk milletinin tarihin çok eski zamanlarından beri birçok coğrafyada yaşaması, bu coğrafyalara hükmetmesi ve bu vesileyle değişik kültürlerle alışverişte bulunmasının payı büyüktür.

M.S VI.-XI. yüzyıllar arasında yaşamış ve imparatorluk kurmuş olan Hazarlar daha sonra yavaş yavaş tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Hazar Devletinin yıkılmasıyla birlikte Museviliği kabul eden Türk boyları varlıklarını Kırım'da devam ettirmeye başlamışlar ve uzun süreli ilişkiler neticesinde kendi boy isimlerini terk ederek tek bir Türk boyu haline gelmişlerdir. Bu topluluğa ise "Karay" ya da "Karaim" ismi verilmiştir. Bunlar, Türkçe konuşan ve Türk kültürüne bağlı olduklarını her fırsatta dile getiren insanlardır.(Kuzgun 1993: 73, ayrıca bk. Altınkaynak 2006)

Transkripsiyon esasları üzerinde duracağımız İbrani alfabesi tarih boyunca kullandığımız çoğu alfabe gibi bir inanç sisteminin kabulüyle paralel olarak Türkler tarafından kullanılmıştır. IX. yüzyılda Museviliğin Karaizm mezhebine giren Hazar Türklerinin özellikle kağan sülalesi tarafından kullanılmış olma ihtimali yüksektir.

Karay İbrani Alfabesinin Fonetik Özellikleri

İbrani alfabesi sağdan sola doğru yazılmaktadır. İbrani alfabesi kaynağını, eski Sami alfabelerinden biri olan Arâmi alfabesinden almıştır. "Asurî yazısı" da denilen bu alfabenin başlangıcı M.Ö. V. yüzyıla kadar gider. Eski İbrani alfabesi, diğer bütün Sami alfabeleri gibi, 22 harften müteşekkil olup harflerin hepsi de konsonantları karşılayan işaretlerden oluşuyordu. Daha sonra yapılan değişiklik ve ilavelerle alfabedeki harf sayısı 29'a çıkarılmıştır. Konsonantları karşılayan işaretler bakımından zengin olan İbrani alfabesinde, vokaller için hiçbir işaret yoktu. Daha sonra bütün vokalleri işaret etmek amacıyla harflerin altına konulan hareketler veya "okuma işaretleri" kullanılmıştır.(Tekin 1997: 82)

Tarihsel gelişim sürecini ve yapısal özelliklerini kısaca belirtmeye çalıştığımız İbrani alfabesinin Karaylar tarafından kullanılan şeklinin transkripsiyon esaslarına dönük olarak literatürümüzde yer alan kaynak veya çalışma sayısı oldukça sınırlıdır². Üzerinde tartışılacak bir görüş bulunmadığı gerçeği de dikkate alındığında bildirimize de esas olacak şekilde söz konusu alfabenin transkripsiyonunda Türk Dil Kurumu tarafından verilen transkripsiyon işaretlerini kullanmayı uygun gördük. Bu çalışmada teklif ederek tartışmaya açacağımız transkripsiyon sistematüğünü oluştururken 1895 yılında, Litvanya'nın Vilnius şehrinde S. H. Dubinskiy tarafından İbranice'den, İbrani alfabesiyle Karay Türkçesine

15. “נ” (Damak n’si) harfi “ñ” Örnek: סָנָא : saña, גּוֹנָהוּן : günahın
16. “ג” harfi “c” Örnek: נִמְאָר : comard, נָאן : can
17. “ג” harfi “g” Örnek: דַּאָגְדָא : dağda, דּוֹגְרוּלוּק : doğruluk

Alfabe Birden Çok Sesi Karşılıyan Harfler

Alfabe iki çeşit “k” sesi vardır.

1. “ק” (Kof) harfi “k” Örnek: קוֹלוּנִי : kılunıñ, קוֹרְטָאר : kırtar
2. “כ” (Khaf) harfi “k” Örnek: כְּרֵמִי : keremiñ, כִּי : ki

Alfabe üç çeşit “h” sesi vardır.

1. “ה” (He) harfi “h” Örnek: אֱלֹהִים : Allah, הֵר : her
2. “ה” (Khet) harfi “h” Örnek: מְרַחֲמֵי : merhameñleriñ, גּוֹנָהוּן : günahkar
3. “ח” harfi “x” Örnek: חוֹר : xor

Alfabe iki çeşit “v” sesi vardır.

1. “ב” (Vet) harfi “v” Örnek: סֵבֵר : seylar, סֵבִיץ : sevinç
2. “ו” (Vav) harfi “v” Örnek: וְ : ve, וִירִיר : virir

Alfabe iki çeşit “t” sesi vardır.

1. “ט” (Tet) harfi “t” Örnek: קוֹרְטָאר : kırtar, טֵנִימִי : tenimi
2. “ת”, “ת” (Tav) harfi “t” Örnek: שְׂרֵי אֵת : şeri’at, מְרַחֲמֵי : merhameñler, תּוֹרָהִינֵי : Torasında

Alfabe iki çeşit “s” sesi vardır.

1. “ס” (Samekh) harfi “s” Örnek: סֵנִי : seniñ, סֵבִיץ : sevinç
2. “ש” (Sin) harfi “s” Örnek: יִשְׂרָאֵל : İsrail

Karay İbrani Alfabeti Transkripsiyon Alfabeti:

Harf	Harfin Adı	Türkçe Karşılığı
א	Alef	Aldığı işaretle a veya e okutmaktadır.
ב	Bet	b
ב	Vet	v

KARADENİZ - BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ

ג	Gimel	g
ד	Dalet	d
ה	He	h
ו	Vav	v
ז	Zayin	z
ח	Khet	ḥ
ט	Tet	t
י	Yod	y
כ	Khaf	k
ל	Lamed	l
מ (sonda ם)	Mem	m
נ (sonda ן)	Nun	n
ס	Samekh	s
ע	Ayin	‘
פ (sonda ף)	Pe	p
ף (sonda ף)	Fe	f
צ (sonda ץ)	Tsadi	ç
ק	Kof	ķ
ר	Resh	r
ש	Şin	ş
װ	Sin	s
ת ת	Tav	ṭ
ת		ñ
ך		x
ג		c
ג		ğ

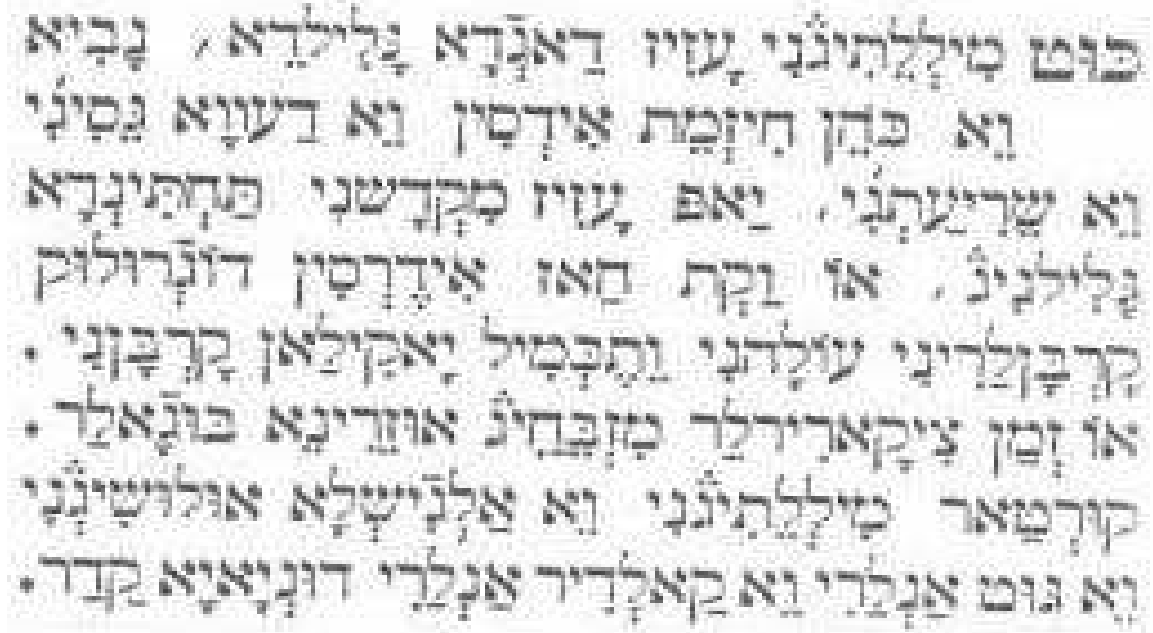
Alfabe de Yer alan Seslerin Okutucuları (*Hareke*):

Okuma İşareti	Okuttuğu harf
-	A
ֿ	A
ֿֿ	E
ֿֿֿ	E
ֿֿֿֿ	ı veya i
ֿֿֿֿֿ	O
ֿֿֿֿֿֿ	Ö
ֿֿֿֿֿֿֿ	u veya ü
ֿֿֿֿֿֿֿֿ	Yan yana iki ünsüz

Alfabenin Okunması Sırasında Karşılaşılabilecek Standart Dışı Meseleler:

Metinler içerisinde bazı harflerin kelimeler içerisinde farklı kullanım şekilleri görülmüştür. Örneğin “gütmek” (beklemek) kelimesi “גוט” gimel (ג) harfiyle yazılırken birkaç cümle sonra “kütmek” şeklini almıştır ve **כּוּט**: küt şeklinde khaf (כּ) harfiyle yazılmıştır. Gene geleneksel Yahudi düşüncesinde Hz. Musa’ya atfedilen ve Tanrının bizzat Hz. Musa’ya yazdığını inanılan “Tora” “תורה” birkaç cümle sonra “תורה” “Tav” “ת” harfinin değişik şekliyle yazılmıştır. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında metinlerin yazıldığı dönemde, belirli sesleri karşılayan harflerde henüz bir standartlaşmanın olmamasının payı büyüktür.

Transkripsiyonlu Örnek Metinler

- (1) Küt milletiñni ‘aziz dağda Galilde, nayi ve koħen ħizmeť idsin ve da’va gesici ve řeri’aťcı, yap ‘aziz Miķdařını taħtında Galilniñ, o vaķť ħaz idersin dođruluk
- (5) ħorban-larını ‘olanı ve tekmil yaķılan ħorban-nı. O zman ħıķarırlar mizbeħiñ üzerine buğalar. Ķurtar milletiñni ve ałđıřla ulusıñnı ve güt anları ve ħaldır anları dũnyaya ħadar.

רַבִּי אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 מִנְּעֵמָה לִקְדָּשׁ, זֵדָה עֲמֵי אֱלֹהִים
 אַנְּהָ וְאֵי דִּינְהָ מִדִּיב סִינַיָּה רַבִּי אֱלֹהֵינוּ
 נִזְמַנְהָ בְּאֵינְהָ אֵילָן פִּי יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 אֵילָן קִלְעֵי נְבִיאֵינוּ. וְנִסְמַלָּה יִשְׂרָאֵל
 בְּנִדְוָלָה תִּנְדְּנָה וְסִינַיָּה דִּינְהָ מִדִּיב
 לִנְדְוָלָה וְדִפְסִינְהָ אֱלֹהֵינוּ קִרְבֵּינָה וְאֵי
 דִּינְהָ פִּי יִשְׂרָאֵל תִּנְדְּנָה מִשְׁתַּחֲוֵי
 קִלְעֵי אֱלֹהֵינוּ, זֵדָה נִסְמַלָּה
 אֱלֹהִים.

- (1) Rabbi Allahımızıñdır merhameñler ve mu'afliñlar, zire 'asi olduk aña ve diñlemedik sözine rabbi Allahımızıñ gezmeye qanun-ları ilen ki virdi öñümize
- (5) elilen qulları nayilerin. Ve cümle İsrail bozdular Torañnı ve söziñe diñlemeyüp geri döndüler ve döküldi üzerimize qarğış ve beddu'a ki yazılmış Torasında Moseniñ qulumıñ Allahıñ, zire günahkâr
- (10) olduk.

אונדן קלקטילר ננא אשיק קריב פנארי יאקמי שורבאניסיניג אוננא דושמי
 איבנא גלדילר 'שורבאניסו נרדי איבנא אשיק קריב דא גלדי קנאננא
 בשלאדי אנאסינא סוולאם סוולאנמאייא 'אנא בן נישנלאנדים דיי 'אנאסודא
 סודאייך כימיג קוינא דיי אשיק קריב דא סביניץ אילן שורבאניס קויי שה
 סינאנא דייך 'אנאסודא דרבי אונלים סן צילדירמישסן ני בלש אודאיירסן

- (1) Ondan kalktılar gene Aşık Qarib feneri yaqtı Şorbacısının öñüne duttı.
İvge geldiler, Şorbacısı girdi İvine Aşık Qarib de geldi konağına
başladı anasına sevdik sevdemeye, ana ben nişanlandım deydi, anası da
sorayır kimiñ kızına deydi Aşık Qarib de sevinç ilen Şorbacım kızını Şah
(5) Sina'ğa deyir, anası da der ki oğlum sen çıldırmışsın ni xalt ideyirsın

Sonuç:

İbrani alfabesi kullandığımız çoğu alfabe gibi bir inanç sisteminin etkisiyle Türkler tarafından kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde Karay Türkleri tarafından hem dini metinlerde hem de anonim halk edebiyatı ürünlerinin yazımında kullanılan alfabe XIX. yüzyılın başlarından itibaren çoğunlukla dini metinlerin yazımında kullanılmıştır. İbrani alfabesinde olmayan fakat üzerinde çalıştığımız metinlerde karşımıza çıkan “ ă : c ”, “ ă : x ”, “ ă : ğ ” ve “ ă : ñ ” konsonantları ile “ ı : ö ” vokali Karay İbrani alfabesine tarafımızdan eklenmiştir. Alfabenin transkripsiyonuna yönelik olarak metin sıkıntısından dolayı yapılan çalışmaların ve kaynak eserlerin azlığını da göz önünde bulundurduğumuzda; umarız bu çalışma yapılacak müteakip çalışmalarla daha da ileriye gidecektir ve Karay İbrani alfabesi belli bir sistematığe kavuşturulacaktır.

NOTLAR

¹ Türkçe'nin diğer dünya dillerine göre en çok alfabe çeşitliliğine sahip bir dil olduğu görüşü araştırmacılarımız arasında yaygın bir kanaattir. Konuyla ilgili bk. Hatice Şirin User, **Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri**, Ankara 2006.

² Konuyla ilgili son dönemde yapılan ve tüm yazı sistemleri bağlamında Karayların kullandığı İbrani alfabesine de yer veren önemli bir çalışma olarak bk. User, *a.g.e.*

KAYNAKLAR

ALTINKAYNAK Erdoğan (2006), *Tozlu Zaman Perdesinde Kırım Karayları*, Sota Yayınları, Haarlem.

ELIADE Mircea (1997), *Dinler Tarihi Sözlüğü*, Çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul.

KUZGUN Şaban (1993), *Dinler Tarihi Dersleri*, I. Cilt, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

TEKİN Talat (1997), *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Simurg Yayınları, İstanbul.

USER ŞİRİN Hatice (2006), *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.